METAFORA RĂZBOIULUI ÎN DISCURSUL POLITIC

Ana PLEȘCA
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Metafora ocupă un loc central între strategiile verbale pe care politica le folosește pentru a-şi realiza obiectivele. Există o anumită tipologie a acestei figuri de stil utilizate în discursul politic, tipologie de care depind valențele expresive ale acesteia. În articol ne-am propus să examinăm mecanismele de generare a **metaforei războiului**. Totodată, vom determina și vom analiza metafore care fac parte atât din câmpul lexical, cât şi din cel semantic al uneia dintre cele mai exploatate figuri de stil în discursul politic. Vom demonstra că utilizarea frecventă a anumitor construcții axate pe metafora războiului a generat apariția formulelor-stereotip.
Cuvintele-cheie: *strategie verbală, metaforă, tipologie, câmp lexical / semantic, formulă-stereotip*.

Abstract: Metaphor occupies a central place between the verbal strategies that policy uses to achieve its goals. There is a certain typology of this style of figure used in political discourse, a typology on which its expressive valences depend. In the article, we wanted to examine the mechanisms of generating the metaphor of war. At the same time, we will determine and analyze metaphors that are part of both the lexical and semantic fields of one of the most exploited style figures in the political discourse. We will demonstrate that the frequent use of certain buildings centered on the metaphor of the war has generated the emergence of stereotyped formulas.
Keywords*: verbal strategy, metaphor, typology, lexical / semantic field, stereotype formula*.

Discursul politic, deşi este caracterizat prin concizie şi claritate, abundă în metafore din cele mai variate domenii, deoarece sistemul nostru conceptual obișnuit, pe baza căruia gândim şi acționăm, are o natură fundamental metaforică.

Metafora comportă o substituire a unui cuvânt prin altul pe baza unei analogii, a unuia sau a mai multor caractere comune. În discursul politic, utilizarea metaforei este expresia unui limbaj care își propune mai degrabă să convingă intenționat decât să descrie o realitate. Prin stabilirea unei legături de similaritate între două lucruri, această figură de stil poate conduce audiența la presupunerea că, odată ce un lucru familiar este inteligibil, ceea ce este nefamiliar va putea fi înțeles, dacă este prezentat într-o formă adecvată. În această ordine de idei, mecanismul de construcție a metaforelor la nivel lingvistic ține de gândire și constă în faptul că fenomenele cu un grad sporit de abstractizare sau complexitate sunt înțelese în termenii unor fenomene mai simple, iar fenomenele cele mai simplu de conceptualizat sunt cele direct legate de experiența umană. Mecanismul metaforic de transfer trebuie înțeles ca o corespondență conceptuală între structura unui

model-sursă şi a unui model-țintă. „Valoarea cognitivă a enunțului figurativ constă în faptul că el permite o reconsiderare a lumii sub alt aspect şi oferă lumi noi datorită reinterpretării unui domeniu prin termenii altui domeniu” [1, p. 377].

Devenind parte a vieții noastre, metafora are deseori puterea de a modifica percepţia asupra unor evenimente sau personaje publice, de a o orienta pe aceasta în direcţia dorită, de a oferi cheia de interpretare a realităţii. Astfel, metafora joacă un rol important în construcția realității sociale şi politice. Aceasta se dovedeşte a fi un cod expresiv aparte, pitoresc şi vital în registrul stilistic al discursului politic.

Analizând ipotezele lui Searle în legătură cu mecanismul de procesare a creierului a unei propoziții cu metafore pentru a-i descifra sensul, conchidem că filosoful american determină trei etape ale acestuia: mai întâi, creierul construieşte o interpretare *literală* a propoziției; apoi, dacă interpretarea literală are sens, se declară mulțumit; iar dacă interpretarea literală nu are sens sau este neadevărată, creierul caută o interpretare metaforică.

În acest articol ne vom referi la metafora *războiului*. În articolul *Metafora conflictului în comunicarea politică,* Marinela Vrămuleț distinge, făcând trimitere la exegeza lingvistică, *metafora războiului* ca pe o „metaforă literală” [2, p. 215], „a gândirii” [2, p. 216] și ca o „metaforă conceptuală” atât generală [2, p. 217], cât și specializată [2, p. 220]. Toate aceste tipuri de metafore se obțin prin diferite mecanisme de transfer axate pe ideea că politica și discursul politic sunt concepute ca forme figurate ale luptei (războiului).

Aura Bărîcă susține în teza sa de doctorat *Ipostaze ale metaforei în discursul media* că metafora „politica este război” este una dintre cele mai exploatate în media şi nu se poate să adoptăm o metaforă de forma „politica este un dans”, pentru că societatea în care trăim gândeşte şi concepe acest domeniu în alt fel. [3] Astfel, premisele de bază ale teoriei metaforei sunt scheme culturale. Multe dintre conceptele noastre fundamentale sunt organizate în termenii metaforelor şi experienţa noastră culturală şi fizică oferă numeroase posibilități acestora. Totodată, deşi metaforele au o solidă bază culturală, apariția lor poate fi considerată un proces natural, fenomenele pe care le ilustrează ținând, în bună măsură, de experienţa noastră zilnică. Deşi războiul nu face parte din viața noastră, termenul are un loc aparte în imaginarul colectiv.

În discursul politic, spre deosebire de opera literară, originalitatea asociației se bazează pe analogii previzibile, care nu cer un efort prea mare de imaginație, iar metaforele având ca sursă *domeniul războiului* sunt foarte frecvente, având în vedere faptul că limbajul „agresiv” este căutat și de jurnaliști, și de politicieni. Ziarele și discursurile politice abundă în enunțuri de felul: „Război între PDM și PL”, „Război în cadrul coaliției”, „Război între Parlament și Preşedintele țării” etc. Toți ne dăm seama că nu e vorba despre un „Conflict armat (de durată) între

două sau mai multe state, naţiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese...” [4], aşa cum defineşte DEX-ul cuvântul „război”, ci doar despre nişte conflicte politice.

Atât termenul „război”, cât şi sinonimele acestuia (luptă, bătălie) sunt entităţi concrete, ce au generat construcţii metaforice care, pe parcursul evoluţiei limbii, s-au lexicalizat şi a căror valoare figurativă nu mai este percepută. Discursul politic abundă în astfel de expresii, multe din ele devenite formule-stereotip, „banalizate prin repetare” [4], cum este, spre exemplu, metafora „război politic”. La o simplă accesare în Internet a acestei sintagme, apar 44.400 de rezultate, iar la accesarea aceleiaşi expresii dar articulate hotărât („*războiul* politic”), mai apar încă 29.200 de rezultate. De exemplu:

„Guvernarea şi Preşedinţia se pregătesc de un *război politic* în toată legea” [5],

„în pragul unui *război politic* total” [6],

„*războiul politic* trebuie continuat pe alte fronturi” [5],

„*războiul politic* continuă” [7],

„*războiul politic*…reluat după o pauză” [8],

„*războiul politic*…îi poate băga la belea pe unii judecători” [6],

„*războiul politic* trece pe Internet” [9],

„motivul care ar putea declanşa *războiul politic*” [10] etc. etc.

În aceeaşi situaţie se află şi expresia „luptă politică”, la accesarea căreia internetul ne oferă 74.800 de rezultate.

De notat, că atunci când în comunicarea politică se aplică strategia discursivă de liniştire a publicului sau a „cosmetizării” unor fapte, evenimente neplăcute, termenul „război” poate fi înlocuit printr-un eufemism: „Cuvânt sau expresie care, în vorbire sau în scris, înlocuieşte un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens” [4]. Astfel, pentru a camufla sau atenua semnificaţia lexemului „război” se utilizează „operaţiune”, „conflict”, „diferend” („conflictul din Kosovo” pentru „războiul din Kosovo”, „diferendul transnistrean” pentru „războiul din Transnistria”), iar ministerele de război se transformă în ministere ale apărării (prin actualizarea unei componente a războiului care reprezintă, cel puţin la nivelul intenţiilor, politica guvernelor în domeniu).

Eufemizării îi sunt supuse şi urmările războiului. De exemplu, în loc să spunem „armata *a omorât* un întreg regiment inamic” – expresie care ne evoca un morman de cadavre şi sânge – putem spune „armata *a anihilat* un întreg regiment inamic” (comunicăm acelaşi fapt, dar fără catalogarea armatei – componentă indispensabilă al războiului – drept o hoarda de ucigaşi). Tendinţa de „mascare” a evenimentelor din această sferă prin diferite eufemisme metaforice, se datorează conotaţiilor negative ce însoţesc „războiul” pe plan terminologic.

Aşadar, lexemul „război” poate el însuşi crea metafore (intrând în componenţa lor), dar poate duce şi la înlocuirea prin eufemisme care şi ele sunt un fel de metafore.

Discursul politic face uz atât de metafora-stereotip „război politic”, cât şi de metafore axate pe lexeme ce fac parte din familia lexicală, din câmpul lexical şi din cel semantic al acesteia. În cele ce urmează, exemplificăm constatarea.

Astfel, alături de expresii de tipul:

„*război* între Parlament şi sistemul judiciar” [11];

„a izbucnit un *război* total pe scena politică” [15];

„*război* total în PMP” [21],

în discursul politic vom atesta şi metafore axate pe familia lexicală a termenului „război”:

războinic: „anunţul *războinic* făcut de liderul de la Kremlin [12], „Putin e mai *războinic* ca niciodată” [13], testarea potenţialului *războinic* al oastei şi a eficienţei infrastructurii partinice” [14], „mesajul *războinic* al lui Trump” [15];

război: „*război* între verigile puterii” [12], „Rusia a intrat pe o cale de *război* cu vecinii” [13];

a se război: „Coldea se *războieşte* cu trădătorii….statului” [16], „Duma de Stat se războieşte cu Vlad Plahotniuc” [17] etc.

Expresiile axate pe **câmpul semantic** al metaforei războiului se prezintă astfel:

luptă: „*lupta* pentru controlul politic continuă” [20], „*lupta* finală între cele două partide” [8], „se duce *lupta* pentru a câştiga puterea” [7] etc. Uneori, în discursul politic, se face o delimitare între metafora războiului şi metafora sinonimica acesteia – metafora luptei: „*lupta politică* nu a fost transformată niciodată în *război*” [8];

conflict: „concurenţa politică, văzută ca formă de *conflict*” [11], „*conflictul* dintre cele două popoare este alimentat din motive politice” [21];

conflagraţie: „guvernantii... aspiră să menţină stabilitatea politică şi să evite temporar *conflagraţii* majore, care le-ar putea periclita legitimitatea” [11], „trebuie să acţionăm rapid, pentru a preîntâmpina o nouă *conflagraţie* între partide” [16];

confruntare: „*confruntare* inedită între contracandidaţi” [11]; „Moldova este pe prima linie de *confruntare* geopolitică” [17];

bătălie: „imaginea politică a fost pierdută într-o *bătălie* a agresivităţii” [19]; „ca în capitală, o *bătălie* mare pentru fotoliul de primar se dă şi la Bălţi” [18];

măcel: „*măcel* în PSD pentru alegerile parlamentare” [11]; „*măcel* total în PNL” [15];

masacru: „*masacru* pe scena politică din SUA” [20] etc.

Desigur, nu toate aceste expresii se află într-o sinonimie perfectă cu *metafora*

războiului. Dar între exemple de felul „*măcel* în PSD pentru alegerile parlamentare” sau „trebuie să acționăm rapid, pentru a preîntâmpina o nouă *conflagrație* între partide” și „*război* în PSD pentru alegerile parlamentare” sau „trebuie să acționăm rapid, pentru a preîntâmpina un nou *război* între partide” am putea pune semn de egalitate semantică.

Câmpul lexical al metaforei războiului este foarte vast, de aceea ne oprim doar asupra câtorva exemple:

armată: „*armata* de instituții care asigură securitatea în jocuri politice” [13];

ofensivă / defensivă: „PNL declanşează o *ofensivă* în comunicarea on-line” [20]; „PSD trece de la *defensivă* la *ofensivă*” [20]

opoziție: „*opoziția* respinge oferta de dialog a premierului” [13];

adversar: „suntem *adversari* pe scena politică” [11], „i-a fost distribuit rolul de *adversar* al partidului” [13];

front: „partidul… va lupta pe două fronturi” [18];

câmp (de luptă): „cele trei *câmpuri de luptă* politică se deschid în RM” [9];

victorie: „*victoria* în alegerile parlamentare” [19], „ultima *victorie* politică” [15];

țintă: „premierul Serj Sarkisian – *ținta* protestelor” [13];

artilerie: „mai bine triade verbale decât tiruri de *artilerie*” [17];

arme: „unii deputați trec cu *arme* și bagaje în alte partide” [16], „duel politic cu *arme* penale” [19];

tun: „ candidatul dă *tunuri* și își realizează planurile diabolice” [8], „deputații ruși au pus toate *tunurile* pe liderul PDM” [17] ș.a.m.d.

Uneori, în discursul politic depistăm fraze în care sunt concentrate mai multe elemente lexicale din câmpul semantic al metaforei războiului: „Funcția e una supra-partinică și nu e *ținta* pentru care merită să-ți bagi toată *oastea* disponibilă într-*o luptă* pe viață şi pe moarte (iar la noi nu există altfel de *bătălii*, toți se bat nu atât pentru *victorie*, cât pentru distrugerea – de dorit: definitivă! – a *adversarului*)” [14]

Se știe că, în funcție de intenția politică asumată, distingem două tipuri de mesaje politice: *mesaje de informare*, prin care agenții comunicării politice își proclamă identitatea proprie, ceea ce îi diferențiază față de ceilalți, subliniind poziția în mediul politic, valorile împărtăşite, obiectivele vizate, interesele promovate etc.; și *mesaje vădit persuasive*, altfel spus, mesajele care sunt folosite ca arme (legitime) ale luptei politice, pentru a câștiga şi păstra noi membri de partid, noi segmente de electorat, respectiv pentru a submina pozițiile deținute de adversarii politici în cadrul societății. *Metafora războiului* este valorificată în ambele tipuri de mesaje politice, deși, în general, utilizarea metaforelor în comunicarea politică este expresia unui limbaj care își propune intenționat mai degrabă să convingă decât să descrie o realitate.

În concluzie: metafora războiului în discursul politic ne permite să receptăm domeniul politicii după domeniul războiului. Desigur, metafora nu este realitatea, însă noi răspundem la metafore ca și cum ele ar fi o realitate. Tocmai de aceea ni se pare un fapt normal să percepem o dezbatere politică în termeni de război.

BIBLIOGRAFIE

1. DUCROT, J.-M. SCHAEFFER, Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului, Editura Babel, București, 1996.
2. VRĂMULEȚ, M. Metafora conflictului în comunicarea politică. În: Ovidius University Annals of Philology, vol. XV, nr. 215-222, 2004.
3. BĂRÎCĂ, A. Ipostaze ale metaforei în discursul media (rezumatul tezei de doctorat). Sibiu, 2008. http://doctorate.ulbsibiu.ro/obj/documents/REZ-ROM-BARICA.pdf [accesat: 21.04.18]
4. https://dexonline.ro/definitie/(accesat la 1 noiembrie 2017)
5. https://www.timpul.md/(accesat la 10 noiembrie 2017)
6. https://sputnik.md/(accesat la 2 decembrie 2017)
7. www.canal3.md/ro/(accesat la 4 decembrie 2017)
8. http://jurnal.md/ro/(accesat la 10 decembrie 2017)
9. http://curentul.md/(accesat la 14 decembrie 2017)
10. https://www.ziarulnational.md/(accesat la 16 ianuarie 2018)
11. https://b1.ro/stiri/(accesat la 19 ianuarie 2018)
12. https://www.publika.md/(accesat la 22 ianuarie 2018)
13. https://www.europalibera.org/(accesat la 29 ianuarie 2018)
14. http://www.jc.md/(accesat la 2 februarie 2018)
15. https://www.realitatea.net/(accesat la 5 februarie 2018)
16. http://jurnalul.ro/(accesat la 15 februarie 2018)
17. https://deschide.md/ro/(accesat la 20 februarie 2018)
18. https://noi.md/md/(accesat la 1 martie 2018)
19. https://www.hotnews.ro/(accesat la 10 martie 2018)
20. http://www.mediafax.ro/(accesat la 4aprilie 2018)
21. https://www.stiripesurse.ro/(accesat la 9 aprilie 2018)